

DOROMB

Közköltészeti tanulmányok 13.

Szerkesztő
CSÖRSZ RUMEN ISTVÁN

Munkatárs
KÁLI ANITA

reciti
Budapest • 2025

Készült az
ELTE Humán Tudományok Kutatóközpontja
Irodalomtudományi Kutatóintézetében

A kötet nyomtatott megjelenését
a szerzők támogatták

A borítón:
Morocco, a számoló paripa egykorú fametszeten
Maroccus Extaticus. Or, Bankes Bay Horse in a Trance... (London, 1595)

Könyvünk a Creative Commons
Nevezd meg! – Ne add el! – Így add tovább! 2.5 Magyarország Licenc
(<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/2.5/hu/>)
feltételei szerint szabadon másolható, idézhető, sokszorosítható.
A köteteink honlapunkról letölthetők. Éljen jogaival!

ISSN 2063-8175

Kiadja a *Reciti*, az ELTE HTK Irodalomtudományi Kutatóintézetének
recenziós portálja és hálózati kiadója • www.reciti.hu
Technikai szerkesztő: Káli Anita
Borítóterv, tördelés: Szilágyi N. Zsuzsa
Nyomda és kötészet: Fellini Kft.

Zolnai Béla és irodalmi baráti körének bökverseiről

A több évszázados hagyományra visszatekintő,¹ humoros hangvételű, sokszor irodalmon kívülinek tartott bökversek a legutóbbi időkig ritkán szolgáltak tárggyul az irodalomtörténeti vagy néprajzi kutatásoknak. A műfaj célja, funkciója többféle lehet: tréfás, ironikus, néha kellemetlenkedő, unaloműző versfaragás vagy alkotójának a címzett iránti figyelmét kifejező játékos kísérlet.² Arany János „mondacsait” Czövek Judit gyűjtötte össze és elemezte.³ Az 1940-es évek második felében Jékely Zoltán és baráti köre által szerzett bökversekből Ungvári

* A kutatás a Magyar Tudományos Akadémia Bolyai János Kutatási Ösztöndíja (BO/00392/24) támogatásával készült.

- 1 A műfaj XVIII. századi példáját lásd HEGYI Ádám Alex, „Esperesek műveltsége és életmódja a Békési Református Egyházmegyében (1686) 1712 és 1774 között”, in *Hagyomány, Identitás, Történelem 2019*, szerk. KISS Réka és LÁNYI GÁBOR, Reformáció öröksége 3/1, 103–118 (Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem Egyház és Társadalom Kutatóintézetének Reformáció Öröksége Műhelye–Hittudományi Kar Egyháztörténeti Kutatóintézet, 2020).
- 2 A vajdasági *Magyar Szó* 1957 márciusában kiírt bökverspályázat felhívásában megadott meghatározás szerint: a bökvers „rossz szokást, visszaélést élesen és csípősen megrovó, párversből álló költemény”, továbbá „csattanós, éles bökvers lehet az is, amely nem bírál, nem noszogat, inkább csak derűsen odapattint a dolgok velejére, még dicsér is talán, de mindenestre nevetet, vagy mosolyogtat legalább.” „A *Magyar Szó* »Bökvers«-pályázata a hozamnövelő verseny alkalmából”, *Magyar Szó* 14, 77. sz. (1957): 3. Túri Gábor 1976-os definíciója szerint: „a nonszensz, az abszurd, a halandzsa, a groteszk költészete, a bökvers: termékeny fíntor a költészet felé. A bökvers túl van a belefeledkezésen, az azonosuláson: mindent tud a kulisszatitkokról, töviről-hegyire ismeri az öltözők misztériumát, a kelléktári fífikákat és svindliket: a bökvers mindentudó.” TÚRI GÁBOR, „A blöff mint esztétikai érték: *Bukfencező múzsa* (vál. Tóthfalusi István), Kozmosz könyvek, Budapest, 1976”, *Új Symposion* 13, 142. sz. (1977): 94–95.
- 3 CZÖVEK JUDIT, „A líra peremvidékén: a bökversek és Arany János”, *Ethno-Lore* 35 (2018): 165–194.

Tamás közölt egy csokor sírverset.⁴ Cs. Szabó László 1949 és 1951 között született ötven versikéjét az itáliai művészet történetének főbb alkotóiról Merényi Hajnalka adta ki.⁵ Zolnai Béla alkalmi bökverseire Tüskés Gábor hívta fel a figyelmet, megállapítva, hogy ezek „jelzik nyelvi, stilisztikai leleményességét, a játékoság iránti érzékét, fanyar humorát, iróniáját és öniróniáját”.⁶

Zolnai korai verskísérletei

A kéziratos hagyatékában fennmaradt első két versét (lásd *Függelék* 1–2) Zolnai 1910-ben, húszéves korában, egyetemi bölcsészhallgatóként írta. E versek a válságtudat és a mulékony érzékiség–halálvágy kettősségének jegyében születtek, a századforduló szimbolizmusa, dekadenciája és a *Nyugat* első nemzedékének – Ady Endre, Komjáthy Jenő, Reviczky Gyula – hatását mutatják. A *Belépek a ködbe* című poéma⁷ a fény–sötétség, élet–halál, tisztaság–romlás ellentétére épül. A „napfényes dalvidékről”, a boldog ifjúság idealizált múltjából érkező lírai én számára a ködbe való belépés a válság, kiábrándulás, halál felé vezető út jelképe. A vers három kulcsmotívuma: a köd, a sár, és a görög mitológia Lethe folyója. A *rózsapárna–nyakigásár* ellentét az érzéki örömök és a testi-lelki süllyedés kontrasztját érzékelteti, a *tűz–gyászmeccses* ellentéte az életet és az örök fiatalságot felváltó halotti fényt jelképezi. A szimbolistákra jellemző, többértelmű képek egyszerre fejeznek ki természeti és lelki állapotot. A melankolikus, dekadens hangulatú, balladaszerű ritmust követő vers az ifjúság elmúlását siratja, az ifjúság elvesztésének drámáját ábrázolja. Az öt háromsoros versszak több párhuzamos ismétlést (pl. „És ballagok az esti ködben / És ballagok a néma ködben”) tartalmaz, megjelenítve a lassú alászállást, az életből a halál felé irányuló mozgást.

Az *Örök asszony-játék* című bökvers⁸ az érzékiség, vágy és illúzió kettősségét fejezi ki. A törekeny kártyavárból felépített asszonyi alak a vágy instabilitását szimbolizálja. A nő itt nem hús-vér alak, hanem a férfi vágyának eszményi képzete. A négy soros strófák ritmusa feszesebb, játékosabb, mint az előző versben. A fokozásra épülő, beteljesülés felé tartó szerkezetet az utolsó sor („Meghálnék, ha a vár bedölné, / Mielőtt fölépíteném”) tragikusan zárja a vágykép illúziójának lehetséges összeomlásával. A dekadens erotika és a művészi teremtés ket-

4 UNGVÁRI Tamás, „Bökvers és haláltánc”, *Orpheus* 3, 2–3. sz. (1992): 218–227.

5 MERÉNYI Hajnalka, „Cs. Szabó László kiadatlan bökversei”, *Vigilia* 67, 8. sz. (2002): 610–617.

6 TÜSKÉS Gábor, „Zolnai Béla kéziratos hagyatékáról”, *Irodalomtörténeti Közlemények* 126, 3. sz. (2022): 342–399, 88. lj.

7 MTA KIK Ms 4134/10.

8 MTA KIK Ms 4134/11.

tősségét idéző versben a halálfélelem nem a test elmúlásához, hanem az illúzió elvesztéséhez kapcsolódik.

A hagyatékban fennmaradt három további, 1915-ben keletkezett vers (lásd *Függelék* 3–5). Az elsőben Zolnai a hazafias áldozat és az értelmetlen halál kérdését taglalja, a másodikban az Ady-hatásra utaló szerelem-vágy motívum jelenik meg, a harmadik szellemi, metafizikai irányultságú, jelezve Zolnai modernista, szimbolista törekvéseit. A *Hős honfit hazája hívta háborúba* kezdetű,⁹ cím nélküli ötsoros csupa *h*-betűvel kezdődő szavakból áll, a háború tragikumát fogalmazza meg. A háborús látomás szuggesztív képei mellett alliteráció fokozza a rideg, kegyetlen hangulatot. A kiábrándult, pátosz nélküli vers a patetikus hazafias költészet ellenpontja: a hősiességnek látszó áldozat mögött a megfagyás, az értelmetlen halál áll. A lírai hang a háborúba kényszerített ember sorsát ellenpontozza, az üres hősi pózokkal szemben az emberi tragédiát hangsúlyozza.¹⁰

Az *Ady-egyveleg* a költő stílusát parodisztikus–tiszteletteljes módon imitálja, miközben Ady ismert motívumait vegyíti: asszonyok, vágy, hervadás, utcák leánya, korzó, könnyes trubadúr. Az érzéki képek a nagyvárosi szerelmet, a női vágy és csalódás világát ábrázolják a vágy–csalódás, szerelem–mulandóság, élet–hervadás kettősségében. A szabálytalan strófaszerkezetű versben több Ady-sor idézete vagy parafrázisa fedezhető fel. Az első sor csaknem teljesen megegyezik *Az anyám és én* című, 1906-ban megjelent vers 4. versszakának első sorával. A harmadik sor „Szegény legény, boldog legény” részlete Ady 1915. augusztus 8-án megjelent *Szegény legény botja* című versére utalhat. Az „Illatos vánkosan a múltnak” sor a *Meg akarlak tartani* című, 1906-ban megjelent Ady-versből való. A vers egyszerre tiszteltteljes utalás Ady költészetére és irodalmi játék, a fiatal Zolnai egyéni stílusgyakorlata.¹¹

Az *Ars symbolica* című versben¹² Zolnai a szimbolista költészet nyomán járva, a földi valóság helyett a transzcendens, képzeletbeli, lelki világot keresi. Központi témája a földi és az égi világ ellentéte: az elsőt az Alföld, a szőlőhegyek, a virágos pázsit, a barmok lakomája jeleníti meg. A lírai én azonban a végtelen felé tör, keresve a túlvilági, metafizikai titkokat. A földi világ érzékletes képeivel ellentétben a magasba törés képei légiesek, elvontak. A jambikus lejtésű poema a fiatal Zolnai költői hitvallása: fölébe akar emelkedni a hétköznapi valóságnak, s a „végtelen vég” titkait keresi.

Az 1920-as évektől az 1960-as évekig Zolnai Béla naplójában és leveleiben, illetve mások neki írt leveleiben fennmaradt alkalmi, tréfás, ironikus vagy csip-

9 MTA KIK Ms 4134/12/II/1 versón.

10 Vö. zB., Hangay Sándor, Kis Menyhért, Oláh Gábor: *Háborús versek*, *Egyetemes Philológiai Közlöny* 41 (1917): 705.

11 ZOLNAI Béla, „Ady Endre (1877–1919)”, *A Hét* 30, 5. sz. (1919. február 2.): 65–55.

12 MTA KIK Ms 4134/12/III/1 versón.

kelődő rigmusok többnyire a baráti körben keringő, egymás mulattatását célzó rögtönzések. A címzettek kollégák vagy barátok – Berda József, Moravcsik Gyula, Thienemann Tivadar és Tolnai Gábor –, s mások is írtak neki ilyeneket, köztük Szerb Antal és Holub József. A szövegek gyakran tartalmaznak csupán a szűk kör számára érthető utalásokat, közös élményeket, belső poénokat; bővelkednek szójátékokban, torzított rímekben, hirtelen stílusváltásokban. Felbukkannak bennük utalások kortárs költőkre (Ady Endre, Federico García Lorca), irodalomtörténészekre (Tolnai Gábor, Sötér István, Hopp Lajos, Waldapfel Imre) és aktuális politikai-irodalmi vitákra; a versek egyszerre személyes vallomások és szatirikus kommentárok. A latin, francia, klasszikus irodalmi allúziók révén emelkedett nyelvi regiszter váltakozása a jassznyelvi kifejezésekkel tudatos komikumforrás: a „magas” irodalom és a „trágár” beszéd ötvözete. A bohém, gyakran provokatív hangvételt erősíti, hogy Zolnai több helyen a Garázda Péter és az anagrammatikus Abel Lozain álnevet használja. A játékoság fő forrásai az étel-ital poénok, a trágár erotikus rigmusok, a politikai reflexiók, költők-írók-kollégák paródiája és a pastiche, köztük Ady-, Pósa- és Petőfi-versek parafrázisai. A hagyatékban eddig fellelt huszonnégy, befejezettnek tűnő verset¹³ keletkezésük időrendjében mutatom be. A bökversek Zolnai és baráti köre szellemi társasjátékaként szolgáltak: a rögtönzött, sokszor obszcén tréfák az irodalomtörténészek, költők, barátok intellektuális közösségének összetartozását, bensőséges kommunikációját fejezik ki. Irodalmi jelentőségük elsősorban kulturális-történeti és hangulati: betekintést nyújtanak abba, hogyan, milyen színvonalon és milyen eszközökkel játszott a nyelvvel és a költészettel egy művelt baráti kör a XX. század második és harmadik negyedében.

Abel Lozain verseiből. Töredék (1928)

A Zolnai Béla 1944–1948 között vezetett naplófüzete végére behelyezett gépiraton fennmaradt,¹⁴ de 1928-ra datált *Abel Lozain verseiből. Töredék* az egyik legizgalmasabb darab a bökversek közül (lásd *Függelék* 6). A tréfás rögtönzés igazi irodalmi paródia: Zolnai két írói álneve mögé bújva „fordításként” tünteti fel a verset. A fikció szerint a francia hangzású Abel Lozain versét Garázda Péter fordítja magyarra, valójában Zolnai maga írja a szöveget. Ez a „fordításjáték” kedvelt korabeli irodalmi gyakorlat volt, gondolhatunk például Kosztolányi Dezső, Karinthy Frigyes vagy Faludy György álfordításaira. A hamis fordítás kere-

13 Ebben a tanulmányban csak a gépelt vagy tintával letisztázott verseket tárgyalom, a ceruzás vázlatokat mellőzöm (MTA KIK Ms 4134/19).

14 MTA KIK Kézirattár, Zolnai Béla-hagyaték Ms 4137/38.

tet ad a stílusparódiának. A tiszta hangzású keresztrímek tartalmi ellentétekre épülnek: a hétköznapi „kitölt” (ti. pohárba bort) rímel a tragikus „kidölt” (ti. a Kedves) igével. A szöveg egyszerre utánozza, kiforgatja és hétköznapi elemekkel vegyíti Baudelaire és Verlaine szimbolista-dekadens stílusát; a halál, a sír, az elmúlás képei hétköznapi motívumokkal – pincér, hal, pohár bor – keverednek. A „puderes doboz” és „kis pamacs” groteszk módon a „fiatal redőn” képe mellé kerül. A vers többféle rejtett utalást tartalmaz. A szimbolista toposzok – sír, temető, víz által „faragott csont” – a halál-vágy-elmúlás költői közhelyei. A párizsi utalások – „elizeumi tér”, „Diadalív”, „Ismeretlen Katona sírja” – a francia költészet szakrális helyszíneire vonatkoznak. A hősi nemzeti emlékezet szimbólumai mellé – ironikusan relativizálva – Zolnai odahelyezi az „autóban ülve gondolkodó” kisembert. A szimbolista áhítatot megtöri a modern városi zaj („A gépész füttyent rá”). A fokozott érzelmi intenzitás („szíved vágyat dorombol”) retorikai póza parodisztikus környezetbe helyeződik. A vers két világot ütköztet: a szimbolista költészet emelkedett, halál-vágy-szerelem tematikáját és hétköznapi, városi jeleneteket. Az álfordítás-paródia a szimbolista költészet gesztusait ütközteti a modern hétköznapisággal.

A szimbolista-dekadens hangnem, a formailag igényes rímek és a városi képek minden strófában feszültséget keltenek. A vers a francia szimbolista költészet pózait, túlzó pátoszáat paródizálja a köznapival ütköztetés révén. Az első versszak első és második sorának halál és sír toposza („Gondolsz a sírra még? Az étkező pincére / Körülhord imbolyogva hideg halat s kitölt”) felidézheti Baudelaire *Une Charogne* (Egy döghöz, 1857) című ismert versének bomló tetem-leírását az elmúlás szimbolista emelkedettségével. Lehetséges, hogy Zolnai ennek a pózát parodizálja: a rothadó húst a banálisnak ható „hideg hal”-lal váltja fel. A második versszak első és második sorának („Sírfája fekszik, – ott, hol puderes dobozból / Kis pamaccsal simítasz a fiatal redőn?”) lehetséges párhuzama Verlaine *Il pleure dans mon cœur* (Sír a szívem, 1874) című verse. A bánat lírai képeit Zolnai átfordítja a köznapiságba, a bánatos szív helyére púderpamacs és smink kerül. A modern zajt és emelkedett vágyat ötvöző harmadik sor („A gépész füttyent rá s szíved vágyat dorombol.”) Baudelaire több versét is felidézheti (pl. *Les Petites Vieilles* [Kis öregasszonyok], 1861), amelyekben a halálvágy hangulatát a városi élet zaja ellenpontozza. Az Elíziumot (franciául Champs Élysées) és a hősök emlékezetét felidéző harmadik szakasz képei Ady *A Hadak Útja* című versének (1908) pátoszára játszanak rá, egyben emlékeztethetnek Baudelaire és Mallarmé gyakran használt túlvilág-képeire.

Dinom-dánom-sum-sum-sum

A tartalom alapján az 1930-as évek első felére datálható, cím nélküli, hatrészes, részenként három-háromstrófás vers (lásd *Függelék 7*)¹⁵ első öt részében Zolnai szegedi barátait gúnyolja, míg a hatodikban két külföldi politikust figuráz ki anekdotikus, helyenként obszcén módon. Minden versszakot a játékos, kuplés ritmusú „Dinom-dánom-sum-sum-sum” refrén zárja. A vers a „tréfás históriás ének” és a „pesti kuplé” hagyományait követi, az 1930-as évek kabaré-humorlap hangját idézve. Nyelve szándékosan közönséges, gyakoriak a pikáns szójátékok. Az öt hasonló felépítésű strófa-blokkban egy-egy szegedi barátját karikírozza Zolnai: Németh Jenci csongrádi bírót, Simon Tukit, azaz Simon Ákos orvost és focistát, Göllner Lajos orvost, Korpássy Elemér árvaszéki ülnököt, majd ügyvédet, Hedry Miklós sebészorvost. Az utolsó rész egy-egy szakasza Hermann Göringet és Edda Mussolini házasságát parodizálja.

Szerb Antal bökversei (1935, 1937, 1941)

Szerb Antal Zolnai Bélának címzett, képeslapokon, illetve levelezőlapon fennmaradt négy bökverse külön egységet alkot a Zolnai-kör alkalmi költészetében (lásd *Függelék 8–11*).¹⁶ Ezek a három-négysoros rigmusok baráti gesztusok, játékos stílusparódiák és intellektuális humorforrások az 1924–1944 között baráti kapcsolatban állt Zolnai és Szerb között.¹⁷ Az 1937-ben keletkezett cím nélküli vers¹⁸ úgy hangzik, mint egy anekdotikus bölcsesség („mondja a jó Fényes mester”), aminek tárgya egy angol sajtófajta. A játékos hangzása, de tartalmilag erőltetett páros rímek (mester – chester, sajtot – meghajtott) adják a humor egyik forrását. A titokzatos „Fényes mester” Zolnai és Szerb közös ismerőse lehet, akit egyelőre nem sikerült azonosítani. A kellemetlen eseményre elegáns módon történő ironikus utalás („meghajtott”) Szerb jellemző stíluseszköze.

Az 1941. május elején írt,¹⁹ Petőfi Sándor *Levél Arany Jánoshoz* című verséből származó, „Meghaltál-e? vagy a kezedet görcs bántja...” sorral kezdődő verset

15 MTA KIK Ms 4134/19 jelzet nélküli vegyes jegyzetek.

16 Szerb Antal Zolnai Bélának küldött bökversei közöletlenek: Szerb Antal, *Válogatott levelei*, kiad. NAGY Csaba (Budapest: Petőfi Irodalmi Múzeum, 2001). Szerb Antal említi Zolnait naplójegyzeteiben: Szerb Antal, *Naplójegyzetek (1914–1943)*, kiad. TOMPA Mária, közr. PETRÁNYI Ilona (Budapest: Magvető Kiadó, 2001), 210. Az első, itt nem tárgyalt vers: PIM Kézirattár Szerb Antal-hagyaték V.5462/30/9.

17 MISKOLCZY Ambrus, *Szellem és nemzet: Babits Mihály, Szekfű Gyula, Eckhardt Sándor és Zolnai Béla világáról* (Budapest: Napvilág Kiadó, 2001), 210–211.

18 PIM Kézirattár Szerb Antal-hagyaték V.5462/30/16.

19 PIM Kézirattár Szerb Antal-hagyaték V.5462/30/21.

laza asszonáncok és sorvégi ritmusjátékok jellemzik; a rímek nem teljesen szabályosak, a sorok inkább jambikus sodrásúak. A halált, görcsöt, feledést emlegető vers játékos panasz amiatt, hogy Zolnai (azaz Zébé) rég nem írt neki levelet, s Szerb csak Zolnai *Magyar Nemzet*-ben megjelenő ekhóiból tudhatja, hogy jól van. A népies „ördög lelt” kifejezés és a „Zébém” megszólítás a baráti intimitás jele. A két és fél hónap múlva, 1941. július végén Szentendrén keletkezett, *Egy allegória* című, páros rímű négysoros gyermekvers hatását kelti.²⁰ Az idilli tájleírás melankolikus számvetéssel zárul: az elmúlt éveit számoló „bús tehén” a költő gúnyos önképe.

Szerb egyszerű páros rímeket (chester–mester, legel–le-fel) vagy laza asszonáncot használ, a magas költészet pátosát hétköznapi témákkal ironizálja (sajt, levélírás, tehén). A rejtett utalások csak kettejük kapcsolatának tükrében érthetők, így a versek egyszerre intellektuális tréfák, paródiák és a baráti köteléket erősítő rögtönzések.

Két vers az 1940-es évek második feléből

Az 1946 szilveszterén Kolozsvárott Szaniszló Zoltánéknál (Szaniszló II válogatott labdarúgó)²¹ született mulattató vers a jelenlévőknek szánt köszöntő tréfa.²² Jelenleg ez az egyetlen bökvers, amelynek a keletkezési körülményeiről más forrásból is értesülünk (lásd *Függelék* 12). Zolnai naplójában ezt jegyezte fel a napról:

Dec. 31. Kedd. Szilveszter Szaniszlóéknál. [Szaniszló] Márta, Kati [Major (Mayer) Kató színésznő], Ilu (Jóska felesége), Mária (a legszebb), Gysuzi és felesége. [Schuller] Rudit zsidónak nézik. A bizánci balkon. Tánc hatig.²³

A vers egy-egy jellegzetes tulajdonság vagy a foglalkozás alapján rajzolja meg a résztvevőket (pl. „Aszkéta életet él a bús trappista...”, „Pipával szájában hallgat Borbély Samu...”). A portréfüzérben minden szereplő egy-egy négy-hatsoros, rímes strófát kap csattanós zárlattal. A bökvers a sajátos szilveszteri hangulatot rögzíti, helyzetképet ad, s közelről mutatja Zolnai személyiségét és a háború utáni társasági életet.

20 PIM Kézirattár Szerb Antal-hagyaték V.5462/30/ 22.

21 Zolnai a vitorlázáson és a sakkon kívül a futballt is kedvelte, kolozsvári naplójában rendszeresen feljegyezte a mérkőzések eredményét.

22 MTA KIK Ms 4134/19 jelzet nélküli vegyes jegyzetek.

23 MTA KIK Ms 4137/38 63v. ZOLNAI Béla, *Napló 1945. május 9.–1948. február 24.*, kiad. Tüskés Anna és ARADI Csenge (Budapest: ELTE HTK Irodalomtudományi Intézet–MTA KIK, 2026), (közlés alatt).

Egy datálatlan, de tartalma alapján²⁴ feltehetően 1949 őszén Thienemann Tivadarnak Bostonba küldött képeslap²⁵ verse (lásd *Függelék* 13) az USA-ban letelepedett család életének eseményeire reflektál. Irodalmi és mitológiai utalások keverednek a családtagok (Suzy, Örzse) tréfás említésével. Az alsó nyelvi regiszterhez tartozó szavak, az idegen szavak magyar fonetikus átírásai számos nyelvi humort hordoznak. Két utalás magyarázatát Zolnai zárójelben adja meg.

Holub József két születésnapj bökkverse

Holub József (1885–1962) történész²⁶ Zolnai Béla 60. születésnapjára 1950. március 10-én küldött két, magyar és latin nyelvű köszöntőverse egyszerre tiszteletadás és tréfás csipkelődés (lásd *Függelék* 14–15).²⁷ Az *Alkonyat* című, kétstrófás, keresztrímes magyar nyelvű vers romantikus-szimbolista tájleírás a naplemente, köd, homály, ábránd toposzaival. Az alkonyat motívuma allegória: az élet napja belép az öregkorba. A latin nyelvű vers klasszikus verselés helyett halmozásos gondolatritmust alkalmaz: minden sorban egy-egy jelzős szerkezet áll, imitálva a klasszikus latin ünnepi epigrammákat. A vers szerint az idősödő Zolnait egyszerre jellemzi az „infantili inscitia” (gyermeki tudatlanság), a „puerili animo” (gyermeki lélek), a „juvenili insolentia” (ifjonti szemtelenség), a „virili membro” (férfias tag) és a „senili imbecillitate” (öregkori erőtlenség). A „faustis ominibus prosequuntur” (jó előjelekkel kísérik) klasszikus formula zárja a verset.

Moravcsik Gyulát köszöntő versek (1952, 1954)

Moravcsik Gyula (1892–1972) bizantinológus, a magyar–bizánci kapcsolatok és a honfoglalás kori források kutatójának 1952-ben hatvanadik születésnapjára, 1954-ben névnapjára írt Zolnai verses köszöntőt Garázda Péter, illetőleg Ga-

24 Thienemannék egyik gyermekének válása megjelenik egy 1949. október 25-én küldött képeslapon. OSZK Kézirattár Thienemann Tivadar-hagyaték Fond 152/5. doboz.

25 OSZK Kézirattár Thienemann Tivadar-hagyaték Fond 152/5. doboz.

26 Holub az 1924–1925-ös tanévben Zolnai tanártársa volt a pécsi Erzsébet Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán.

27 A verseket Zolnai tovább küldte a második világháború után Hollandiába, majd az Amerikai Egyesült Államokba családostul emigrált Thienemann Tivadarnak Bostonba pársoros kommentárral: „1950. márc. 10. Thinim, szomorú születésnap, a családból senki nem gratulált, nem is tudják (én sem az övéket), P. Szegedről telefonált, éppen mosakodtam, csak a takarítónővel beszéltem. Éviéknél vacsoráltam, ezt a lapot Holub Jozsó küldte Pécsről, a Cherra Kadisa bélyegzőjével, mint hithű liberálisnak. Ölel Z. B.” OSZK Kézirattár Thienemann Tivadar-hagyaték Fond 152/5. doboz.

rázda Petike álnéven (lásd *Függelék* 16–17). A baráti–akadémiai körnek szánt két vers az alkalmi költészet hagyományát követi számos klasszika-filológiai és életrajzi utalással. A *Hatvanév*²⁸ (1952) témája Moravcsik személyiségének, életútjának, szakmai és emberi erényeinek tréfás, játékos méltatása. A görög nyelv iránti gyermekkori vonzódás („Már gyermekkorában... ellágyula, ha görög szót hallott”) felidézése után történelmi–mitológiai utalások sorakoznak (csodaszarvas, Porphyrogenetos, ugor–török szójáték). A nyelvtudás és a tudósi életút mellett Zolnai méltatja a bizánci kutatások iránti hűségét („Várta odahaza szerelme: Bizánca!”). A szakmai erények (szövegkritikai pontosság) dicséretét a magánélet ironikus jellemzése követi („disszertációt szült vagy három tucatot, / Neje cserébe meg három fiút adott”). Az utolsó sorok politikai utalásai („Marx, Sztalin és Lenin vezéreljen...”) és az 1949-es Kossuth-díj említése finom távolságtartást jeleznek.

A *Gyula bácsinak névnapjára* című (1954) az előzőnél rövidebb, koncentráltabb köszöntő.²⁹ A Petőfi Sándor *Szülőföldemen* című verséből kölcsönzött mottó („Gyermek vagyok, gyermek lettem újra”) könnyed felütése és a keresztnév különböző nyelvű változatainak említése után Zolnai itt is a bizánci kutatásokra helyezi a hangsúlyt, több történelmi és tudománypolitikai – a szovjet–magyar tudományos együttműködés lassúságára tett – utalással. Az alkalmi tréfás poéma a baráti közösség hangulatát idézi. Közös a két köszöntőben a humoros hang, a történelmi–klasszikus utalások, a tudományos élet említése, és a közösségi, baráti irodalmi gesztus.

Balatonalmádi szisszenetek (1957, 1960)

A nyarakat rendszeresen a balatonalmádi családi villában töltő Zolnai több barátjának küldött levélben bökverseket. A hajdani szegedi tanítványának, majd kollégájának, Tolnai Gábor irodalomtörténésznek 1957. június 21-én küldött,³⁰ játékos, irodalom- és zenetörténeti utalásokkal átszőtt bökvers költészeti paródiáinak egyik jellemző példája (lásd *Függelék* 18). A páros rímű, kétstrófás versben összefonódik az intellektuális utalásrendszer a kor politikai terminológiájával (kulák, népfronti tábor). A polgárháborúban kivégzett spanyol költő és drámaíró Federico García Lorca életét (kulák apa jogászfia) párhuzamba állítja Tolnaiéval, aki kereskedőcsaládból származott, majd egyetemet végzett. Az

28 MTA KIK Ms 4134/14.

29 MTA KIK Ms 4134/13.

30 PIM Kézirattár Vértesszentgyörgy-hagyaték V. 4333/44.

utolsó sorban említett három kortárs népzene gyűjtő zeneszerző – Bartók Béla, Manuel de Falla, Kodály Zoltán – sorát a címzett, Tolnai zárja.

A Szerb Antal özvegyének, Bálint Klárának 1960 júniusában Almádiból küldött versben (lásd Függelék 19)³¹ Zolnai a saját jelen- és múltbeli életkörülményeire reflektál, felidézve Szerb Antal emlékét. Zolnai saját munkássága néhány helyszínének és témájának („Párisi emlék, magyar róna, / Berlin, Bécs, Jansen, kuruc Róma”) felsorolását, a Szerbvel közös európai kulturális horizont megidőzését a jelenre való utalás („Alpok helyett Rózsadombon mászkál”) követi. Az első nyolc sor hangzásban tiszta, tartalmilag szándékoltnak erőltetett páros rímei („tréfás rímmel – ámmal-immel”, „aróma – ró ma”, „róna – Róma”, „mászkál – Pascal”) után a „varjak – Mauriac” asszonánc zárja a verset.

Az összesen tíz két-, három- és négysoros rímjátékot tartalmazó, 1960. július 21-én Thienemann Tivadarnak gépiratban megküldött *Almádi szisszenetek* szerzősége részben ismeretlen (lásd függelék 20). „Az enyéme jobbak. Kívánatra küldök másolatot.” kéziratos rájegyzés arra enged következtetni, hogy nemcsak Zolnai írta őket. A rövid, csattanós helyzetversek néhány darabja tréfás utalást, pajkos odaszúrást tartalmaz barátoknak, kollégáknak: Tolnai Gábornak, Sötér Istvánnak, Waldapfel Imrének és a Mikes Kelemen kritikai kiadást elkezdő Hopp Lajosnak. A többiben Zolnai a saját élethelyzetét karikírozza. A versekben gyakori a névrím: „Mikes – ikes”, „haladt – maradt”, „undora méla – még él a Zolnai Béla”, „Sötér – jégesőt ér”. A szójátékok mellett gyakori az asszonánc („pisilnek a pincsik – Waldapfel sincs itt”). A legtöbb „szisszenet” úgy épül fel, mint egy gúnyos epigramma: a nevetségessé tett személy vagy helyzet felidézése csattanóval zárul. Az egyszerű rímek, a gyerekdalszerű ritmust adó, közvetlen szójátékok hatásos ellentétet alkotnak a tudományos jellegű utalásokkal. Az *Almádi szisszenetek* feltehetőleg egy baráti körben gépiratban közkézen forgó epigramma-füzér: a rögtönzött nyelvi szikrák dokumentálják a Zolnai-kör intellektuális társasjátékát.³²

Az egy hónap múlva ugyancsak Thienemann-nak írt levelében³³ elküldött, félig német, félig magyar, négysoros „Pósa-vers” gyerekrimusszerű strófa (lásd függelék 21). Zolnai itt a népies hangvételben, egyszerű rímekkel dolgozó Pósa Lajos (1850–1914) stílusát alkalmazva utal a jenkívé váló Thienemann és felesége, Adorján Veronika emigrációs helyzetére, a magyar–német–amerikai identitás keveredésére.

31 PIM Kézirattár Szerb Antalné-hagyaték V. 5415/552.

32 OSZK Kézirattár Thienemann Tivadar-hagyaték Fond 152/5. doboz.

33 OSZK Kézirattár Thienemann Tivadar-hagyaték Fond 152/5. doboz.

Bökversek Berda Józsefnek (1960, 1961)

Az „1960 September végén” Marconiából – azaz a Markó utca 7-ből, Zolnai lakásából – keltezett, Petőfi Sándor *Szeptember végén* című versére mottójában is utaló *Változatok a P-húron* című, Berda Józsefnek küldött bökvers³⁴ Zolnai egyik különlegesen szabad nyelvi játéka (lásd *Függelék* 22). A páros rímek, aszszonáncok és szójátékok szándékolt erőltettsége hatásos humorforrás: a rímkényszer produkálja a trágár és obszcén szavakat. A férfi nemi szerv köré épülő humorba tudományos komolyságot visz a latin és olasz szavak sokasága.

A Berda Józsefnek 1961. június 13-án³⁵ és Thienemann Tivadarnak egy datálatlan levélben³⁶ egyaránt elküldött két bökvers – *Nyári strófák* és *Argónauták* (lásd *Függelék* 23–24) – jól mutatja, hogyan tudott Zolnai játékos nyelvi leleménnyel egyszerre politikai-szatirikus és nyelvparodisztikus verseket írni. A *Nyári strófák* többszörösen halmozott -osztok / -tok („mulatosztok – osztok – proosztok – vosztok – kosztok – tóosztok – toosztok – kosztok – Vladivosztok”) szándékos rímkifárasztásra épül, az ismétlés kifejezetten groteszk hatást kelt. A rímek hangzásban összetartják a szöveget, de tartalmilag egyre abszurdabb szavakat vonnak be. A vers politikai motívumai a Szovjetunió hivatalos dicsőítésének pátozát idézik (diadal-kapu, Moszkva, Vladivosztok) komikus túlzással: az 1961. április 12-én Gagarinnal a fedélzetén a Földet megkerülő Vosztok űrhajó ironikus ünneplése összekapcsolódik a balatonalmádi családi nyaralóban mulatozók kritikájával. A gasztronómiai képek (libamájás toosztok, piák, kaják, kosztok) utalnak az evés-ivás élvezetével kapcsolatos szabadverseiről ismert címzett, Berda József költői világára.

A hangzásbeli játékot („lengett – slanget”, „Nyassza – jassza”) alkalmazó *Argónauták*ban ugyancsak sok az erőltetett szójáték-rím („argót – Markót”). Az antik hősöket idéző cím egyszerre utal a nyelvi argóról kutatásokat végző Zolnaira, és a Markó utcai fogház lakóinak szókinszére. Az utolsó sor („Élvezi a kapát, aztán ő is elsül”) pajzán célzást tartalmaz a kapanyél kettős jelentése révén, ami a szlengben egyértelmű fallikus utalás.

34 PIM Kézirattár Berda József-hagyaték.

35 PIM Kézirattár Berda József-hagyaték.

36 OSZK Kézirattár Thienemann Tivadar-hagyaték Fond 152/5. doboz.

Összegzés

Zolnai Béla és barátainak – köztük Szerb Antal és Holub József – játékos, gyakran rögtönzött bökversei jól mutatják a társaság tagjainak közös élményeit, humorát és intellektuális összetartozását. A nyelvi leleményességet, szójátékokat, torzított rímeket, stílusváltásokat alkalmazó rövidebb-hosszabb rigmusok gyakran keverik a „magas” irodalmi regisztert a köznyelvi, helyenként trágár kifejezésekkel. A nyelvvel és a költészettel kísérleteznek, s gyakran tartalmaznak szatirikus reflexiókat a korszak kulturális és politikai közegére. Szerb Antal bökversei hétköznapi témákat emelnek költői keretbe. Holub József latin és magyar születésnapi verse játékosan csipkelődő tisztelgés a hatvanéves Zolnai előtt. A kollégákról, barátokról rögtönzött balatonalmádi „szisszenetek” a tudományos közélet ironikus kommentárjai. Zolnai Berda Józsefnek és Thienemann Tivadarnak küldött tréfás, sokszor erotikus, sőt obszcén rímjátékai gasztronómiai, politikai és nyelvi humort vegyítenek. A Zolnai-levelezésben és naplóban feltárt bökversek fő funkciója a közösségteremtés és a szórakoztatás, nem az irodalmi teljesítmény. Mégis fontos kulturális forrásként szolgálnak: megmutatják, hogyan játszott a XX. század második és harmadik negyedének literátus értelmisége a nyelvvel és a költészettel, miként ötvöződött bennük a tudományos érdeklődés, a politikai ironia, az önironia és a baráti bohém szellem. A bökverseket érdemes irodalmi-szociokulturális jelenséggént, a művelt baráti társaságok nyelvi, humoros önkifejezésének formájaként értelmezni. Ezek a versek a korszak szellemi közegének sajátos reprezentálásán túl az irodalmi játék, paródia és alkalmi költészet ismeretét is gazdagítják.

Függelék

1.

Belépek a ködbe

Napfényes dalvidékről jöttem
És ballagok az esti ködben,
És ballagok a néma ködben.

Ott szent öröktüzek látása,
Itt gyászmécsek pislogása
Elmúló fénypont pislogása.

Lábam csókolta rózsapárna, –
Belemászom a nyakigsárba,
Elmerülök a nyakigsárba.

Vágyban elégett szűz test-illat, –
Itt lelkem a sárgőzbe fullad,
Vén, jeges, buta ködbe fullad.

Örök nyár volt az ember élte, –
Halálvizével itt a Lethe,
Örök örvénnyel vár a Lethe.

Bp. 1910.

Kéziratleírás, lelőhely

1 f. kézirat „Zolnai Béla bölcsészethallgató” névjegykártya versóján

Lelőhely: MTA KIK Ms 4134/10

2.

Örök asszony-játék

Nézne felém vágyéjszakából
Lányos, ködös körvonalak.
Mi lesz velem, ha összedőlnek
Ez ingó kártyavár-falak.

Én raktam föl e kártyavárat,
Előbb a kézt, aztán a kart,
Örök csókjátszó férfikézzel
Az építés még egyre tart.

Forrón érzek már két lány arcot,
A csókos száj is kész s enyém. –
Meghalnék, ha a vár bedőlne,
Mielőtt fölépíteném.

Bp. 1910.

Kéziratleírás, lelőhely

1 f. kézirat „Zolnai Béla bölcsészethallgató” névjegykártya versóján

Lelőhely: MTA KIK Ms 4134/11

3.

Hős honfit hazája hívta háborúba
Hősi halált halni havas hegyek hátán,
Heves harcon hullni holtak hús honába;
Hevítő ház helyett: hontalan hidegség; –
Hős harcos: Hunnia hálája hamvadon.

1915. IV. 3.

Kéziratleírás, lelőhely

1 f. kézirat

Lelőhely: MTA KIK Ms 4134/12/II/1 versón

4.

Ady-egyveleg

Bizarr kontyain ül az átok
Hervadva ha vágynak a nőknek.
Szegény legény, boldog legény, hajh,
Szeretem a tűnő szerelmet.

Élet! Élet! utcák leánya,
Tornázó vágyaim tova,
Illatos vánkosán a múltnak.
Asszonyok, kórzo, könnyes

trubadúr.

[19]15. XI/1.

Kéziratleírás, lelőhely

1 f. kézirat

Lelőhely: MTA KIK Ms 4134/12/II/1 versón

5.

Ars symbolica

Hívott az Alföld, izzadságos búzatermő földek,
Csaltak a szőlőhegyek, dús gerezddel a völgyek,
Földek és völgyek hívtak, csaltak.
S én szálltam levegőtlen égen
Keresztül néma messzeségen
Csoda-mesében.

Kínálta magát földszagú pázsit tarka virággal,
Kövér barmok torán az Élet lakomával,
Virágok, ízek lentről húztak.
De fönt szívemmel szállva szálltam,
Végtelen végbe vitt a vágyam
Lobogó lázban.

Harangok búgtak gólyafészkes boldog vén falukban
.....

1915. nov.

Kéziratleírás, lelőhely

1 f. kézirat

Lelőhely: MTA KIK Ms 4134/12/III/1 versón

6.

ABEL LOZAIN VERSEIBŐL.

Töredék.

Gondolsz a sírra még? Az étkező pincére
Körülhord imbolyogva hideg halat s kitölt
A poharadba bort s te jóllakott estére
Utazol épen arra, hol a Kedves kidőlt

Sírfája fekszik, -- ott, hol puderes dobozból
Kis pamaccsal simítasz a fiatal redőn?
A gépész fütytyent rá s szíved vágyat dorombol.
Víz faragja a csontot süllyedő temetőn.

Gondolsz autóban ülve, elizeumi téren,
Fénypont fénypont után, -- hol a Diadalív
Az Ismeretlen Hősnek sírján a hadiérem --
Gondolsz a messze tájra, mely ott is hazahív?

Fordította GARÁZDA PÉTER

/Szeged, 1928/

De mindegy ha vildagár!

Kéziratleírás, lelőhely

1 f. gépirat

Lelőhely: MTA KIK Kézirattár Zolnai Béla-hagyaték Ms 4137/38 1944–1948 közötti naplófüzet végére betett papíron gépirat

7.

I.

Csongorádi bíró rangos,
Németh Jenci rangos bankos.
Szagolja bankó penészt,
Safe-be dugja a péniszét...
Dinom-dánom-sum-sum-sum.

Ő dirigálja a bankot,
Este is adja a bankot,
Hedryvel mennek szobára,
Egy kis alsós párticskára...
Dinom-dánom-sum-sum-sum.

Tarokkártyát fog marokra,
Ultimót mond hat tarokra.
Azt mondják, hogy egyszer éjjel
Huszonegyet fogott kéjjel...
Dinom-dánom-sum-sum-sum.

II.

Vén fa ágát rágja szú ki:
Szép fiú a Simon Tuki,
Az autóját csiki-csuki,
A nők azt mondják rá: cuki!
Dinom-dánom-sum-sum-sum.

Pedig ez a kedves Simon
Tuki nem is olyan kimon-
dottan ébenfaszín, mint a
Fehér papíron a tinta.
Dinom-dánom-sum-sum-sum.

Azt mondják, hogy sose nőszül,
Ritkán is csak rejtve nőszül,
Nem kell néki Juci, Jolán:
Minden szerelme a volán...
Dinom-dánom-sum-sum-sum.

III.

Komoly ember Göllner Lojás:
Szótlan, mint a kemény tojás.
Egyszer mondott két mondatot:
Száj- és körömfájást kapott!
Dinom-dánom-sum-sum-sum.

Azt mondják, ha néha rigid:
Vére még akkor is frigid.
Mindig talál jó alibit,
Hogy elkerülje a bibit.
Dinom-dánom-sum-sum-sum.

Neki már csak az agyar ráz,
Kiváló ő mint agyarász.
Már csak ujját dugja lyukba:
Betegeknek a szájukba...
Dinom-dánom-sum-sum-sum.

IV.

Az árváknak gondozója:
Korpássy vagy másképp: GÓLYA.
A kiskorú szűzlányokat
Büntől hivatalbul ója.
Dinom-dánom-sum-sum-sum.

Hivatala az árvaszék,
Van benne vagy három faszék!
Ha nem volna néki széke:
Nem járna az árvaszékre...
Dinom-dánom-sum-sum-sum.

Ott sörözik az Olasznál.
Orvosságnak szódát használ.
Sörivásból van egy haszna:
ha nem inna mindig... búsulna!
Dinom-dánom-sum-sum-sum.

V.

Hátra van még a szép Hedry!
Nincs bajusza, hát nem pedri...
De van néki műtőkése:
Ő a kórház nagytőkése.
Dinom-dánom-sum-sum-sum.

Mondják róla kérem-ásson,
Egyszer egy végbélnyíláson

Benyúlt s keze megreszketett:
Talált ott egy hosszú retket.
Dinom-dánom-sum-sum-sum.

Azt hitte, hogy tán sarcoma:
Alig férne a markomba!
De a beteg magyarázza:
Véletlenül belerázta!
Dinom-dánom-sum-sum-sum.

VI.

Megy a Vogul Malagába,
A nagy Mogul vala kába!
Eddig vörös volt Malaga,
De már fehér a Malaga!
Dinom-dánom-sum-sum-sum.

Sétálni ment minap Göring,
Meg is ázott egész bőring!
Barna ingét facsargatja,
Csuromvíz lett rajt a gattya.
Dinom-dánom-sum-sum-sum.

Olaszhonban, Isten uccse,
Legbolderabb most a Duce.³⁷
Lányát³⁸ elvette Bassano
S gyerekekkel meglepi Csánó.³⁹
Dinom-dánom-sum-sum-sum.

[1930-as évek a tartalom alapján]

Kéziratleírás, lelőhely

1 f. gépiratos, a versón Zolnai Béla ceruzaírású jegyzetei

Lelőhely: MTA KIK Ms 4134/19 jelzet nélküli vegyes jegyzetek

37 Benito Mussolini.

38 Edda Mussolini (1910–1995), Benito Mussolini és felesége, Rachele Guidi öt gyermeke közül az első volt.

39 1930. április 24-én, a római Via Nomentanán található San Giuseppe-templomban Edda feleségül ment Gian Galeazzo Cianóhoz, Costanzo fiához, akitől három gyermeke született.

8.

Szerb Antal Zolnai Bélához

Budapest, 1935. aug. 27.

Addig eszek, addig iszok,
Míg hazánkba' nincs több piszok
Áruló.

Kéziratleírás, lelőhely

1 f. kézirat képeslapon: Firenze, Basilica S. Croce

Címzett: Mélt. Dr. Zolnai Béla egyet. tanár úr, Szeged Bocskai u. 9.

Lelőhely: PIM Kézirattár Szerb Antal-hagyaték V.5462/30/9

9.

Szerb Antal Zolnai Bélához

Budapest, 1937

Mondja a jó Fényes mester:
„Kedvenc sajtom most a chester.
Szeretem én ezt a sajtot,
Múltkor is oly jól meghajtott.”
Kedden este jövök. Koszorú mellőzendő. Ölel

Tondia Marquis

Kéziratleírás, lelőhely

1 f. kézirat képeslapon: Firenze, Basilica S. Croce

Címzett: Mélt. Dr. Zolnai Béla egyet. tanár úr, Szeged Bocskai u. 9.

Lelőhely: PIM Kézirattár Szerb Antal-hagyaték V.5462/30/16

10.

Szerb Antal Zolnai Bélához

Bp. 941. V. 7.

Meghaltál-e? vagy a kezedet görcs bántja, imádott
Zébém, vagy feledéd végkép, hogy létezem én is?
Vagy mi az ördög lelt? ...híred sem hallja az ember,
ha nem olvasná néha a Magyar Nemzetet?
Ölel

Sz.A.

Kéziratleírás, lelőhely

1 f. kézirat levelezőlapon

Feladó: Sz. A. Budapest Hidegkúti út 47.

Címzett: Mélt. Dr. Zolnai Béla egyetemi tanár úrnak Kolozsvár Tud. Egyetem Bölcsészeti Kar

Lelőhely: PIM Kézirattár Szerb Antal-hagyaték V.5462/30/21

11.

Szerb Antal Zolnai Bélához

Szentendre, 1941. VII. 26.

Barna dombokon legel
Egy bús tehén le-fel,
Nyaldossa szája széleit,
Számolja elmúlt éveit.
(Egy allegória)

Ölél

Tóni

Kéziratleírás, lelőhely

1 f. kézirat képeslapon (Szentendre Dunaparti részlet) fénymásolatban

Címzett: Mélt. Dr. Zolnai Béla egyet. tanár úrnak Kolozsvár Egyetem

Lelőhely: PIM Kézirattár Szerb Antal-hagyaték V.5462/30/22

12.

Szilveszteri strófák, 1946.

Azt izente nekünk barna Buba asszony:
Senki karácsonykor otthon ne gubbasszon!
Polonyiéknál lesz pia, tánc és kaja...
Vendégek serege azt mondja rá: skajah!

Aszkéta életet él a bús trappista...
Vidám férjek között leghűbb férj a Pista.
Nem rúg ki a hámból, feje nem lég buba:
Egyetlen szerelme barna Borbély Buba.

Pipával szájában hallgat Borbély Samu,
Előtte halomba gyűlik a sok hamu.

Legjobban szereti kis kerek pipáját,
Szájában viseli hű élete párját.

Van, kinek élete édes, van kinek sós.
Tudós professzor lett dr. Ilona Soós.
Egyetemi tanár rövidítve: egy. tan.
Tudományok között legszebb szak a vegytan.

Angol mondás szerint right man in the right place.
Magyarul: Rajty mén a helyén, sőt vitéz,
Bár neki is inkább pipára jár szája,
Tele van arannyal, dollárral kasszája.

Kimpel Tóni mondja: Kimpelem-kompolom,
Nincs nekem se szőke, se barna galambom.
Félelemre nékem semmi okom nincsen,
Házasodás elől zárva a kilincsem.

Aranyos-Gyéresen lakik Kimpel Tóni.
Szerelem után ott nem kell puhatóni.
Mert a hely aranyos, de a nő ott gyéres,
Cserepek közt ha jársz, lesz a lábad véres.

Szőke színésznőnek szép a szeme, szája,
Szűzi szerelmének százszoros a bája.
Szava szédít, mint a szivárványnak színe,
Szomorú és szelíd, de szobor a szíve!

Búzakalász úgy jó, ha benne, a mag dús.
Fekete hajú, de kékszemű a Magdus.
Gyärekei netták, apátlanok letták,
Kár, hogy repatriál, határig meg sem áll,
Elhagyta a párja, anyaország várja,
Nem jó vissza többé kincses Kolozsvárra.

Repatriálók közt emlékezzünk most a
Régész professzorról, kinek neve Roska.
Heves legény volt ő, mint Marci Hevesen.
Ki kevésbbé heves, reá követ vessen!

V-betűben ősszel röpülnek a darvak.
Reggel felé kuplét énekel a Darvas.
Kár, hogy rém szemérmes, ha vicceket mesél,
Mert a vicc oly pikáns, hogy majd hanyatt esél...

Pimpike mindenből tízesre kollokvál
Vásárhelyi doktor med. professzoroknál.
Azt mondja a fáma, hogy jól főzni is tud:
Tüzesre főzött egy kis medikus fiút.

Italok közt legjobb a Vigyázó-bár-rum.
Gazdája: magister elegantiarum.
Szalonokban okos, szellemes vitázó,
De otthon Lacika lesz Vigyázó László.

Te csak pipálg Rajty, mondja a menyecske.
Prof-nék közt övé a legfuróbb nyelvecske.
Rekviráló elkerüli háza táját...
Meg is hagyták mind a tizenöt szobáját!

Messze került tőlünk Turyné, a Baba.
Minden kocsmat ismert, ahol jó a zaba.
Urát tutujgatta, kinek gyomorbaja –
Babának pedig volt arany-baba-haja.

Utoljára maradt a Garázda Péter.
Szivar nélkül neki nem ízlik az étel.
Lapokba ír ekhót és ha egyszer meghótt,
Reméli, róla is írnak majd egy ekhót.

Garázda Péter.

Kéziratleírás, lelőhely

1 f. gépirat

Lelőhely: MTA KIK Ms 4134/19 jelzet nélküli vegyes jegyzetek

13.

Zolnai Béla Thienemann Tivadarnak

[1949. ősz (?)]

Hiába kemény a Harrynek szívnia:
 Keserű a pohár, amelyből bort inna,
 Mert nem jó élni ott, hol lót-fut Corinna,
 Fenyegét és csábít szép fekete bajsza...
 Szűnjön meg már végre a válási hajsza!
 Szerencse, hogy ott van, ha nagyon vérszopó
 Ellene a házvéd: vitéz-farkas LOBÓ. --
 Tud-e még magyarul eszemadta Suzy?
 Vagy már csak angolul lesz belőle spúzi?
 Mit csinál, mit süt-főz a kitűnő Örzse,
 Kinek a Kúnságban fakadott a törzse?
 Milyen tyúk odaát a magyar orpington?
 Svábhegy van-e arra, vagy lapos Washington?
 Mondják-e neki, hogy túróscsuszát főzhetsz?!
 Vagy azt kell enni, mit kínál Massachussets?
 (Massza, meg a Csösszesz, vash-ing: mi a szösz ez?)
 Félek, hogy az újhon szép szivárvány-hida
 Kétségb' esett kacaj ne legyen Florida!...
 [Gyöngébbek kedvéért:
 spúzi = szívyszerelme vkinek
 kacaj = nagyidai, Arany Jánostul]

Kéziratleírás, lelőhely

1 f. kézirat képeslapon

Lelőhely: OSZK Kézirattár Thienemann Tivadar-hagyaték Fond 152/5. doboz

14–15.

Holub József Zolnai Bélának

Alkonyat

A húnzó nap, mint elfáradt gyerek,
 Végsőket pislant s már nyugodni tér,
 Szürke, sávozott [?] háló köntösét
 Most erőlteti épp reá az – éj.

Csend, köd, párás lég, sejtelmes homály
 Ábránd, vágy álom szárnyat bontogat...
 S én állok némán, nézek tétován
 Hús szél csapott meg: itt az – alkonyat.

X.Y.

– III. 10. 1950. –

ADALBERTUM ZOLNAI
 sexagenarium
 limen senectutis viridis
 infantili inscitia
 puerili animo
 iuvenili insolentia
 virili membro
 senili imbecilli ate
 transgressurum
 faustis ominibus
 proseguuntur

Kéziratleírás, lelőhely

1 f. kézirat levelezőlapon

Címzett: Prof. dr. Zolnai Béla úr Budapest, V. Markó u. 7. III.X.

Lelőhely: OSZK Kézirattár Thienemann Tivadar-hagyaték Fond 152/5. doboz

16.

HATVANÉV.

Már gyermekkorában – mondják – ellágyula,
 Ha görög szót hallott, jó Moravcsik Gyula.
 Derekát övezte fiatalon kardvas,
 Mikor arra küldték, hol a csodaszarvas
 Lányokhoz vezette – így mondja a mítosz –
 Ősünket, kiről zeng Porfirogenitosz.
 Már akkor kutatta a mítoszi ünőt,
 Mikor Szibérhonban hiába várt hű nőt.
 „Ön obi-onogur?” – kérdi egy ugor túl
 „Ob i’ Onogur bin?” – szólt a válasz mordul.
 Tudott már törökül, görögül, oroszul,
 Franciául jobban, angolul se rosszul.

S hogy lehullott róla a fogság rablánc,
Várta odahaza szerelme: Bizánca!
Negyven éve áll őrt középgörög poszton.
Ismeri a nevét Moszkva, Páris, Boszton,
Bár az utóbbinak nem mindenben osztom
Véleményét, mert hisz Bizánctól az USA...
Mint Jeruzsálemtől Makó rabbinusa.
Mondám, Gyula őrt áll görög-magyar vártán,
De azért nem maradt tudós-szűzi pártán:
Disszertációt szült vagy három tucatot,
Neje cserébe meg három fiút adott.
Egyik ebből leány, de apja fölé nőtt,
Míg Gyula megírta Faustot és Helénét.
Bizantinológunk, kit az akribeia
(Szavam vigyázz! Rhodosz most jön, jól rímelj!) a
Szöveg rabjává tett, hol a békés pódex
Nem kel föl, míg meg nem engedi a kódex:
Magánéletében biedermeier Polgár,
Nem kalandor tatár, sem onogur-bolgár.
Annyi vallást ismer, hogy csak lutheránus
Tudja, melyik samán, melyik lateránus.
Hatvan éve ő az, kit (noha eretnek)
Ó és újhítűek egyformán szeretnek.
De el ne felejtsük érdeméül róni:
Famulust is nemzett. Itt van p.o. Gyóni.
Vagy a méltó szaktárs, Pantokrator-adta
Fenenagy Harmatta!⁴⁰
Rajtuk csillog apjuk öröm-gyöngyharmatta...
Ég Veled hát, – azaz Marx, Sztalin és Lenin
Vezéreljen túl a „lennin vagy nem-lennin”!
Mutasd tovább is, mi a tudós-okos út
S könyveid jutalma legyen újabb Kossuth!!⁴¹
Garázda Péter.

[1952 a tartalom alapján]

40 Utalás Harmatta János (1917–2004) klasszika-filológus, nyelvészre.

41 Utalás az 1949-ben kapott Kossuth-díjára.

Kéziratleírás, lelőhely
4 f. gépirat tintairású javításokkal
Lelőhely: MTA KIK Ms 4134/14

17.

GYULA BÁCSINAK NÉVNAPJÁRA.
– Énekli egy Hegedős Pista a XX-ik században. –

Mottó: Gyermek vagyok, gyermek lettem újra,
Névnapolok, Gyula-sípöt fújva.

Naptárunkban máma pirosz színből van csík:
Névnapját ünnepli Gyula von Moravcsik.

Bizánc oltáránál ő a legfőbb gyula,
Hol Jules, hol Julius, de leginkább Gyula.

Filológiában lassan járt a Bizánc,
Mikor ő elkezdte – lassan, mint a delizsánc –,

De ma már lökhajtja szovjet s magyar együtt:
A szögnek fejére föl váltva egy-egy üt...

Sírjában nem forog Porfirogenétosz,
Gyulának névnapi áldást-mifénét oszt.

Markolini Álmatlaníae, 1954.

Garázda Petike.

Kéziratleírás, lelőhely
1 f. gépirat tintairású javításokkal
Lelőhely: MTA KIK Ms 4134/13

18.

Zolnai Béla Tolnai Gábornak

Balatonalmádi, 1957. VI.21.

Módos paraszt volt az öregebbik Lorca,
Portói bort ivott, ha kiszáradt torka.
Sublódjában gyűltek az ezüst piculák...
A fia költő lett (ő maga csak kulák).

Jogásszá nevelte az ősi Granada.
Az élete: románc, a verse: ballada.
Tanú rá sok ítéssz, a népfronti tábor,
Bartók, Falla, Kodály s TOLNAI, a Gábor.
Szia!

Z.B.

Kéziratleírás, lelőhely

1 f. kézirat képeslapon: Balaton

Feladó: Zolnai Táncsics M. u. 13. Balatonalmádi

Címzett: Dr. Tolnai Gábor prof. XIV. Ilka u. 59. Budapest

Lelőhely: PIM Kézirattár Vértesszék György-hagyaték V. 4333/44

19.

Zolnai Béla Szerb Antalnéhoz

Balatonalmádi, 1960. jún.

Mit Néktek írok tréfás rímmel:
Kínban fogant, nem ámmal-immel.
Benne mereng minden aróma,
Amit az élet reám ró ma.
Párisi emlék, magyar róma,
Berlin, Bécs, Jansen, kuruc Róma.
Alpok helyett Rózsadombon mászkál
Mélység-magasság: Ady, Pascal.
Véget kárognak bár a varjak:
Nem holt Szerb Antal s él Mauriac!

Bocsánat a rímes eltévelyedésért. Vigyázat, másolva!

Kcs.

Z.B.

Kéziratleírás, lelőhely

1 f. gépirat kéziratos rájegyzéssel

Lelőhely: PIM Kézirattár Szerb Antalné-hagyaték V. 5415/552

20.

Zolnai Béla Thienemann Tivadarnak

1960. VII. 21.

Almádi szisszenetek

Nem félem csövét ócska pisztolyodnak,
tőlem a golyók félnek? Viszolyognak!

+

Jó író volt Mikes,
igéje mind ikes.

+

Míg Zolnai haladt,
Mikes Hopp-on maradt.

+

Tolnai undora méla:
még él a
Zolnai Béla.

+

Sőtér?
Strand-időben
egy jégesőt ér.

+

Nem pisilnek a pincsik.
Nincs mire. Waldapfel sincs itt!

+

Mint a zárda
olyan a cukrászda!
Pesti bárba'
csörög a Garázda!

+

Nincs a halásztá-
nyán se étel,
elutazott Garázda
Péter.

+

Almádi sír, a hangulat fagyott,
 mióta barna Zolna elhagyott
 s csak rágott fogpiszkálót hagyott.

+

Ha Zolnai lesz a miniszter
 azért kezeskedem:
 fellendül a coulkereskedelem.

Melyhez hasonló jókat kívánok,
 [kézirat:]
 Sándor a magánkivüli tanár lev. tag.
 A viszolyog-ról írtam a MNy-be
 Hopp Lajos csinálja a Mikes-kiadást.
 csörög = táncol
 coule? Ejjakull!
 lókább a lókánál

Az enyémeek jobbak. Kívánatra küldök másolatot. Olvasom Hall könyvét, The
 silent language.

Ölel

Z. B.

Kéziratleírás, lelőhely

1 f. gépiraton kézíratos rájegyzések

Lelőhely: OSZK Kézirattár Thienemann Tivadar-hagyaték Fond 152/5. doboz

21.

Zolnai Béla Thienemann Tivadarnak

1960. aug. 23.

Thinim,

kösz. a fényképet. Látom, hogy révbe jutottatok. Egy Pósa-verset rögtönöztem
 rá (ne diagnosztizáld):

Reichsdeutscher und Deutschungar,
 De most jenki ganz und gar.
 Itt állok a Boston-poszton,
 Sorsomat Verával osztom.

A magyar nép nem marad hátra az ἀνδροπορυστία-ban. Íme a Tájszótár adatai:
szarevő 'zsugori', szargalamb 'büdösbanka', szarzsák, 'kövér', szarafacsari 'fös-
 vény', faszkati 'férrias nő', faszmargit 'hermafrodita', faszarágó 'fösvény'. E tutti
 quanti. Sch. Lajos várokszobájában ülök. Erről még írok. Sok üdv.

Z. B.

A fia (magas) nyit ajtót. Szép és rokonszenves, szőke fiú...

Kéziratleírás, lelőhely

1 f. kézirat levelezőlapon

Feladó: ZOLNAI Markó 7 Budapest

Címzett: Mr. Th. Thass-Thienemann PhD 334 Beacon str. BOSTON (Mass.) U.S.A.

Lelőhely: OSZK Kézirattár Thienemann Tivadar-hagyaték Fond 152/5. doboz

22.

Zolnai Béla Berda Józsefhez

Budapest, 1960. X.1.

VÁLTOZATOK A P-HURON.

All-szent Józsefnek és Áron vesszejének a Nagy Kanyarban.

Mottó: Nyári Fasznek le konyulatánál

Megállék a kanyargó Picsánál.

O mondd nekem, kicsi Kató,
Csiklódon egy piccicato –
Mint lágyan fodrozik a tó,
Közben rubato, fugato –
Nem volna jó és izgató?

Utána Makkom, bús andante –
Megbibizne stante pedante!
(Csak meg ne tudja Onkli, Tante...)

Róla néha majd megemlékezz:
Péniszem lento magömlékez.
Még egy rövid allegro molto,
Enyhet adó és kéjet oldó...
Nyallegretto fortissimora –
Nullum periculum in mora,
Ma soká tart a pásztoróra
Irigyli Bora, Sára, Nóra...

S Kató míg farát még riszálja,
Makkom Csiklóját birizgálja
(Mint tenger habját lomha gálya):
Csókra csucsorul pici szája.

Marconia, 1960 September végén
 Zolnai Béla
 Kéziratleírás, lelőhely
 1 f. gépirat aut. aláírással
 Feladó: Zolnai Béla Markó 7 Bp.
 Címzett: Berda József írók Háza Visegrád
 Lelőhely: PIM Kézirattár Berda József-hagyaték

23–24.
 NYÁRI STRÓFÁK.

Míg Ti nyarallóban vígan mulatosztok,
 Én meg asztalomnál nem szorok, nem osztok
 S puha kéjelgésbe merülnek a prosztók:
 A Föld körül kering vitéz szovjet-vosztok.
 (Hozzá képest USA-úrhajó: rossz kosz-tok!)
 Dicsérik a Merészt hullámhosszok, tósztok!
 Libamájas tosztok
 Várják őt és piák, jó kaják és kosztok!!
 Diadal-kapuvál Moszkva, Vladivosztok!!!

ARGÓNAUTÁK.
 Kinek a stílusa csak tengett és lengett,
 Próbáljon szavába vegyíteni slanget.
 Congo, Kamerun és Tanganyika, Nyassza:
 Minden nyelvnek megvan az argója, jassza.
 (Csak el ne szalasszam, assza-massza-kassza!)
 Tudod, hol beszélnek lexebben az argót?
 Menj tanulmányútra s keresd föl a Markót.
 A kapanyélnek is van neve rotwelschül,
 Élvezi a kapát, aztán ő is elsül!

Kéziratleírás, lelőhely
 1. példány: Zolnai Béla Berda Józsefhez, Budapest, 1961. VI. 13.
 1 f. gépirat aut. aláírással
 Feladó: [Zolnai Béla]
 Címzett: Berda József költő Szentgellért u. 31. Újpest
 Lelőhely: PIM Kézirattár Berda József-hagyaték
 2. példány: Zolnai Béla Thienemann Tivadarnak
 1 f. gépirat kéziratos aláírással, verzóján: Telefonom 313-427
 Lelőhely: OSZK Kézirattár Thienemann Tivadar-hagyaték Fond 152/5. doboz